

HISTORIA DEMOKRACJI

Tomasz A. Winiarczyk

29

starożytna Grecja – Ateny

- Demokracja znaczyła równość w podejmowaniu decyzji (**isegoria** - równość słowa).

30

starożytna Grecja

- Zgromadzenie wszystkich obywateli płci męskiej brało udział w głosowaniu (dziś ***demokracja bezpośrednia***).
- Demokracją nie był wybór osób mających takie zadanie (dziś ***demokracja pośrednia***) – to uważano za ***oligarchię***.

31

starożytna Grecja – zasady demokracji ateńskiej

- władza ludu a nie jednostki (tyrania) czy elity (arystokracja)
- decyzja większości
- swoboda wyrażania opinii
- każdy głos obywatela liczy się tak samo
- powszechność (rozumiana jako uczestnictwo w procedurach demokratycznych wolnych mężczyzn z rodziców ateńczyków)
- głosowania odkładano do następnego dnia, aby nie decydować o niczym pod wpływem chwili

32

starożytna Grecja

- Przeciwnicy demokracji nazywali ją **ochlokracją** (rządami tłumu/hołoty), co odnosi się szczególnie do jej formy późniejszej, po Peryklesie.

33

starożytny Rzym

- władza należy do ludu, ale autorytet do Senatu – idea **republikanizmu**
 - Antyczna republika rzymska to przykład państwa rządzonego przez zamożnych obywateli (republika oligarchiczna).

34

starożytny Rzym

- instytucja trybuna ludowego jako obrońcy interesów obywateli, a zwłaszcza plebejuszy przed arbitrażem patrycjuszy w senacie i samowolą urzędników
 - trybun miał prawo weta wobec działań senatorów i konsulów
- możliwość wprowadzenia dyktatury czyli powołania urzędnika nadzwyczajny, któremu przyznawano najwyższą władzę na okres maksymalnie sześciu miesięcy, w sytuacji kryzysowej państwa (np. podczas wojny lub w celu przeprowadzenia wyborów)

35

republikanizm

- koncepcja polityczna, której podstawą jest przekonanie, że sfery publiczna i prywatna nie stanowią odrębnych bytów lecz są ze sobą organicznie powiązane
- państwo postrzegane jest jako naturalna wspólnota jednostek zamieszkujących określone terytorium, jest *res publica*
- wedle tej koncepcji człowiek realizuje swoją naturę angażując się w życie wspólnotowe
- politykę traktuje się w kategoriach służby społecznej – demokracja partycypacyjna

36

wspólnoty wczesnochrześcijańskie

- elementów demokracji możemy się doszukać w organizacji i zasadach funkcjonowania pierwszych gmin chrześcijańskich:
 - równość wszystkich wobec Boga
 - wybieranie biskupów i diakonów poprzez członków wspólnoty

37

demokracja plemienna/wojenna/wieczowa

- podstawą *wiec* – zebranie wszystkich dorosłych członków plemienia
 - w czasie pokoju wiec orzekał o najważniejszych sprawach plemienia, a na czas wojny przekazywał swoje uprawnienia w ręce naczelnika (wodza) plemiennego.
- demokracja wojenna jest to okres przejściowy między ustrojem plemiennym a monarchią o charakterze feudalnym.

38

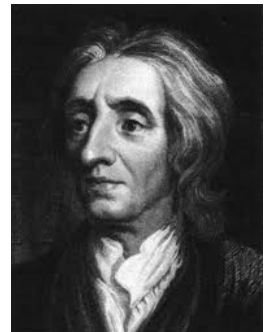
demokracja burżuazyjna

- ustrój polityczny powstały po rewolucjach burżuazyjnych, posiadający system przedstawicielski, konstytucję oraz najwyższy organ władzy ustawodawczej – **parlament**
- cecha: wielopartyjny system sprawowania rządów
- zapewniała podstawowe wolności demokratyczne oraz przestrzeganie praworządności i równości obywateli wobec prawa

39

John Locke 1632-1704

- za Hobbesem twierdził, że ludzie zazwyczaj kierują się interesem własnym
- jednocześnie zauważał, że czasami jednak zdolni są do zachowań altruistycznych, wynikających z poczucia wspólnoty

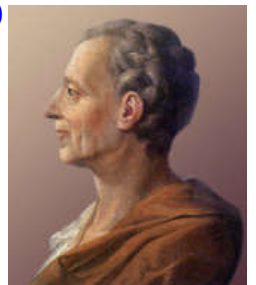
John Locke 1632-1704

- 1) Umowa społeczna jasno zawarta w formalnej umowie zwanej konstytucją.
- 2) Rządzić należy przez prawo, a nie siłą.
- 3) Władza powinna należeć do całej wspólnoty, dla rządu mają być tylko przyznane prerogatywy.
- 4) Musi istnieć wolność wypowiedzi, zrzeszania się i prowadzenia działalności gospodarczej.

41

Charles Louis Montesquieu (Monteskiusz) 1689-1755

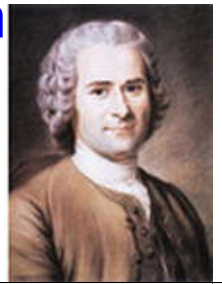
- państwo jest wynikiem umowy społecznej obywateli dla ochrony ich interesów, bezpieczeństwa i wolności obejmującej swobodę sumienia, słowa mówionego i drukowanego
- podstawą ustroju społecznego powinna być własność prywatna
- władze: ustawodawcza, wykonawcza i sądowa, winny być od siebie oddzielone i równoważyć się wzajemnie
- różnicowany charakter poszczególnych narodów, uniemożliwia stworzenie jednego, uniwersalnego modelu prawa

Jean Jacques Rousseau

1712-1778

- w czasach poprzedzających rozwój cywilizacji, "w stanie natury", człowiek żył szczęśliwy i wolny od zbędnych potrzeb
- powstanie społeczeństwa, nierówność w korzystaniu z dóbr i podział pracy zapoczątkowały trwający do dziś upadek moralny człowieka - uczynił z niego istotę egoistyczną i agresywną
- postulował budowę nowego społeczeństwa poprzez właściwe wychowanie jego najmłodszych obywateli - dzieci

miłowe akty normatywne doby oświecenia

- Deklaracja niepodległości 1776 USA
 - akt prawny autorstwa m.in. Thomasa Jeffersona, uzasadniający prawo Trzynastu Kolonii brytyjskich w Ameryce Północnej do wolności i niezależności od króla Wielkiej Brytanii, Jerzego III
 - głosiła prawo do ustanawiania wszelkich aktów państwowych, wypowiedania wojny i zawierania pokoju przez dawne kolonie angielskie w Ameryce Północnej
- Karta praw Wirginii
- Karta praw Wirginii 1776 USA

miłowe akty normatywne doby oświecenia

➤ Karta praw Wirginii 1776 USA

- akt prawny uchwalony 12 czerwca 1776 roku w Wirginii, kolonii brytyjskiej w Ameryce Północnej, oparta na zasadach wyznawanych przez Johna Locke'a, zgodnie z którymi prawa człowieka stanowią fundament istnienia państwa
- w sposób jasny i bezsporny określała prawo wyborcze, jako równe dla wszystkich wolnych obywateli (bez cenzusu majątkowego), co w poszczególnych byłych koloniach, niebędących jeszcze państwami-stanami, nie było takie oczywiste

45

miłowe akty normatywne doby oświecenia

➤ Konstytucja USA 1787

- najwyższy akt prawny obowiązujący w Stanach Zjednoczonych, podstawa systemu prawnego i ustroju politycznego
- często uznawana za pierwszą post-oświeceniową ustawę zasadniczą świata

➤ Karta Praw 1791

- 10 pierwszych poprawek do Konstytucji, m.in.:
 - 1) Wolność religii, prasy, słowa, petycji i zgromadzeń
 - 2) Prawo posiadania i noszenia broni
 - 4) Prawo do nietykalności osobistej i materialnej, zasady nakazów rewizji
 - 5) Zasady składania zeznań i wymierzania kary (w tym zakaz owoców z zatrutego drzewa czyli niedopuszczalność dowodów wynikających z bezprawnego działania organów ścigania)
 - 6) Prawa oskarżonych
 - 7) Prawo do sądu z ławą przysięgłych
 - 8) Zakaz nadmiernych kaucji i okrutnych kar

46

miłowe akty normatywne doby oświecenia

- Ustawa rządowa czyli Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej (3 maja 1791)
 - zmieniła ustrój państwa na monarchię dziedziczną,
 - zniosła Unię Polsko-Litewską na rzecz państwa unitarnego
 - ograniczyła znacząco demokrację szlachecką, odbierając prawo głosu i decyzji w sprawach państwa szlachcie nieposiadającej ziemi (gołocie),
 - wprowadziła częściowe zrównanie praw osobistych mieszczan i szlachty,
 - stawiała chłopów pod ochroną państwa, w ten sposób łagodząc nadużycia pańszczyzny,
 - formalnie zniosła liberum veto.

47

miłowe akty normatywne doby oświecenia

- Ustawa rządowa czyli Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej (3 maja 1791)
 - przestała w praktyce obowiązywać (straciła znaczenie) 24 lipca 1792 roku (w momencie przystąpienia króla Stanisława Augusta Poniatowskiego do konfederacji targowickiej) – czyli po nieco ponad 14 miesiącach, w ciągu których Sejm Czteroletni uchwalił szereg ustaw szczegółowych, będących rozwinięciem jej postanowień
 - Thomas Paine uznawał Konstytucję Trzeciego Maja za wielki przełom. Edmund Burke opisywał ją jako „najszlachetniejsze dobro otrzymane kiedykolwiek przez jakikolwiek naród...”. A o Stanisławie Auguście pisał: „Stanisław II zasłużył na miejsce pośród największych królów i mężów stanu w dziejach”.

48

miłowe akty normatywne doby oświecenia

- Deklaracja praw człowieka i obywatela 1789 Francja
 - prawa w niej zapisane głosiła jako wynikające z prawa natury
 - równość wobec prawa; suwerenność narodów; podział władz; niedopuszczalność oskarżenia i aresztowania poza wypadkami określonymi ustawą; wolności wyznania i słowa; konieczność zgody obywateli na wprowadzenie podatków; prawo własności jako nienaruszalne i święte;
 - dała początek pojęciu podmiotowych praw publicznych

<https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/Deklaracja-praw-czlowieka-i-obywatela;3891432.html>

49

miłowe akty normatywne doby oświecenia

- Konstytucje rewolucyjnej Francji
- 1791
 - pierwszy akt prawny rangi konstytucyjnej w Królestwie Francji uchwalony;
 - istniejąca monarchia absolutna stała się krótkotrwałe monarchią konstytucyjną; zasada trójpodziału władzy i suwerenność narodu
- 1793 jakobińska (nie weszła w życie)
 - zawierała Deklarację praw, która miała bardziej radykalny charakter od swojej poprzedniczki;
 - zasada równości przed zasadą wolności; prawo do pracy, prawo do opieki publicznej i bezpłatnej oświaty; prawo do oporu ludu wobec rządu który gwałci prawo ludu
- 1795 dyrektorialna
 - uchwalona po obaleniu jakobinów; przywracała stan, w którym władzę w państwie sprawuje de facto burżuazja, nawiązując tym samym do rozwiązań konstytucji z 1791
 - podstawowe prawa człowieka i obywatela, położono ponownie nacisk na istnienie trójpodziału władzy, a także jako novum wprowadzono obowiązki obywatelskie
 - nietrafiona okazała się koncepcja Dyrektoriatu, który stał się areną ciągłych walk pomiędzy dyrektorami i w praktyce osłabiał władzę wykonawczą

50

demokracja liberalna

– wiek XIX

- odłam myśli liberalnej łączącej wolność z demokracją
- po raz pierwszy w 1861 r. John Stuart Mill w *O rządzie reprezentacyjnym*
- Mill akceptował demokrację, odrzucając część zastrzeżeń formułowanych wobec niej przez liberałów klasycznych i konserwatywnych, postulował jednak cenzus wykształcenia, a także odebranie prawa głosu osobom bez majątku oraz jawność głosowań
- Mill postulował pewne odstępstwa od liberalnej doktryny państwa minimum
- Mill walczył o prawa kobiet (nie tylko piórem, ale jako członek Izby Gmin aktywnie wspierał sprawę przyznania kobietom praw wyborczych)

51

elementy socjalne w demokracji – wiek XIX

- reformy kanclerza Ottona von Bismarcka
 - objęcie pracowników najemnych obowiązkowymi ubezpieczeniami od chorób, wypadków przy pracy oraz na starość
 - polityka *bicza i cukru*,
 - **biczem** były ustawy zakazujące legalnej działalności partii socjalistycznych (*wywrotowych*),
 - **cukrem** ustawodawstwo socjalne
- ustawodawstwo fabryczne w Wlk. Brytanii
 - ochrona nad ludźmi pracującymi, zwłaszcza nad dziećmi i kobietami, początek prawa pracy
 - 1833 powstała inspekcja fabryczna

52

związki zawodowe

- Pierwsze organizacje związkowe (kluby zawodowe) już w XVIII wieku w Wielkiej Brytanii jako rozdrobnione cechy zrzeszające pracowników jednej specjalności i były rozdrobnione.
- W połowie wieku XIX istniało około 1600 takich związków.
- Zaczęły się jednoczyć z inspiracji Roberta Owena, który w 1833 roku utworzył Krajowy Związek Zawodowy. W 1868 roku powołano ogólnokrajową centralę Krajowy Związek Zawodowy.
- W innych krajach podobne organizacje: Amerykańska Federacja Pracy (USA), Powszechna Unia Pracujących (Hiszpania), Komisja Generalna Związków Zawodowych (Niemcy), Powszechna Konfederacja Pracy (Francja).
- W 1914 roku związki na całym świecie liczyły 15 milionów osób, w 1939 roku 60 milionów.
- Współcześnie szacuje się liczbę osób zrzeszonych w związkach pracowniczych na 300 milionów.

53

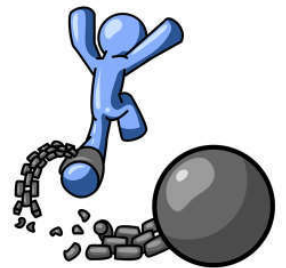
związki zawodowe – reakcje władz

- Władze państwowe już od XVIII wieku represjonowały związki, wprowadzając zakaz ich działania i traktując je jako grupy spiskowe. Zakazy zrzeszania się w związkach wprowadzono m.in. we Francji, w Wielkiej Brytanii, Rosji, Niemczech i USA.
- We Francji ustawy zakaz obowiązywał w latach 1791–1884 (Ustawa Le Chapelier z 14 VI 1791 zabraniająca pracownikom najemnym tworzenia zrzeszeń, organizowania strajków i innych wspólnych akcji), w Wielkiej Brytanii do 1824, w Stanach Zjednoczonych do 1830, w Niemczech do 1869, w Rosji do 1906.
- Prawny, legalny status związków zawodowych został ujęty w ramach Konwencji Międzynarodowej Organizacji Pracy, powstałej w 1919 roku i działającej do dziś: uchwała nr 87 o wolności związkowej i ochronie praw związkowych (1948), uchwała nr 98 – prawo organizowania się i rokowań zbiorowych (1949).

54

zniesienie niewolnictwa

- **ruch abolicjonistyczny** – w XVIII i XIX wieku ruch społeczno-polityczny i ideowy w Europie i obu Amerykach, stawiający sobie za zadanie zniesienie niewolnictwa i związanego z nim handlu ludnością murzyńską
- Francja jako pierwsza formalnie zakazała niewolnictwa 4 lutego 1794 r. Francja, wkrótce Napoleon Bonaparte przywrócił je (1802)
- handlu niewolnikami zakazano postanowieniami kongresu wiedeńskiego w 1815, lecz nadal wolno było ich posiadać
- Liga Narodów w roku 1926 zakazała handlu niewolnikami

samostanowienie narodów

- prawo do swobodnego określania statusu politycznego, społecznego, gospodarczego oraz kulturowego, a także prawo do utworzenia własnego państwa lub połączenia się z państwem już istniejącym
- nacjonalizm pojawił się XV/XVI w. z upadkiem średniowiecznego uniwersalizmu, gdy na fali reformacji władcy oparli się na rodzimych elitach, reprezentujących poszczególne państwa i narody
- emancypacja narodów pojawia się w na przełomie XVIII/XIX w.

samostanowienie narodów

- koncepcja samostanowienia narodów pojawia się ok. 1860 r.
- wyraża ją w czasie I wojny św. Włodzimierz Lenin i Woodrow Wilson
 - czternaście punktów Wilsona, w tym 13.: Stworzenie niepodległego państwa polskiego na terytoriach zamieszkałych przez ludność bezsprzecznie polską, z wolnym dostępem do morza, niepodległością polityczną, gospodarczą, integralność terytoriów tego państwa powinna być zagwarantowana przez konwencję międzynarodową.
- w czasie II w. św. wyrażona w Karcie Atlantyckiej (*sygnatariusze uznają prawo wszystkich narodów do wyboru formy własnego rządu; pragną przywrócenia niepodległości i niezależnych rządów w tych wszystkich państwach, które zostały pozbawione swej niepodległości*), a potem w Karcie ONZ (celem ONZ jest m.in. *Rozwijać pomiędzy narodami przyjazne stosunki oparte na poszanowaniu zasady równouprawnienia i samostanowienia narodów oraz stosować inne odpowiednie środki dla umocnienia powszechnego pokoju.*)

57

prawa wyborcze dla kobiet

- 1869 – kobiety mogą głosować w Terytorium Wyoming w USA
- 1893 – czynne prawo wyborcze w Nowej Zelandii (bierne w 1913)
- 1902 – Australia jako pierwsze państwo suwerenne
- 1 czerwca 1906 – Finlandia (autonomiczne księstwo rosyjskie z własnym parlamentem)

Sufrażyzm (łac. suffragium – głos wyborczy) – ruch aktywistyczny działający w Wielkiej Brytanii i Stanach Zjednoczonych walczący o prawa wyborcze dla kobiet w końcu XIX i na początku XX wieku, zwłaszcza przed rozpoczęciem I wojny światowej.

prawa wyborcze dla kobiet

- W Polsce kobiety uzyskały prawa wyborcze po uzyskaniu niepodległości w 1918.
- Dekret Naczelnika Państwa o ordynacji wyborczej do Sejmu Ustawodawczego stanowił, iż *„Wyborcą do Sejmu jest każdy obywatel Państwa bez różnicy płci”* oraz *„Wybieralni do Sejmu są wszyscy obywatele (-lki) państwa posiadający czynne prawo wyborcze”*.

59

prawa wyborcze dla kobiet

- referendum 1971 – Szwajcaria jako ostatnie państwo w Europie przyznaje prawa wyborcze kobietom
- 1990 – Sąd najwyższy zobowiązał wszystkie kantony do respektowania równości praw wyborczych dla kobiet

60

doktryna Welfare State

- 1932 – Szwecja stała się pierwszym krajem rządzonym przez partię głoszącą pragnienie zbudowania socjalizmu metodami demokracji.

61

doktryna Welfare State

- do pewnego poziomu dóbr i usług muszą mieć dostęp wszyscy obywatele, zatem wydatki tych, których na to nie stać, będą ponosić ludzie bogatsi
- struktury państwowe opiekują się jednostką, rozporządzając środkami pochodzącymi z wysokich podatków, płaconych zwłaszcza przez zamożniejszych (*redystrybucja dochodu narodowego*)
- część wielkiego przemysłu, bankowości i branż strategicznych (np. lotniska) jest państwowa

62

koncepcja bezwarunkowego dochodu podstawowego

- społeczno-polityczny model finansów publicznych zakładający, że każdy obywatel, niezależnie od swojej sytuacji materialnej, otrzymuje od państwa jednakową, określoną ustawowo, kwotę pieniędzy, za którą nie jest wymagane jakiegokolwiek świadczenie wzajemne
- dochód ten, bez innych form zarobku czy pomocy społecznej, zapewniałby możliwość minimum egzystencji
- idea ta ma zapewnić każdemu członkowi społeczeństwa pieniężny udział w całkowitym dochodzie tego społeczeństwa, bez sprawdzania jego potrzeb

https://pl.wikipedia.org/wiki/Bezwarunkowy_doch%C3%B3d_podstawowy

63

kodyfikacja i konstytucjonalizacja praw człowieka

- 1215 – Magna Charta Libertatum
- ...
- 1948 – Powszechna Deklaracja Praw Człowieka
- 1966 – Międzynarodowe Pakty Praw Człowieka

64

kodyfikacja i konstytucjonalizacja praw człowieka

- **Konstytucjonalizacja praw człowieka** polega na potwierdzaniu w konstytucjach poszczególnych państw praw człowieka.
- Zjawisko to pojawia się dopiero po I wojnie światowej, a w dojrzałej formie dopiero po II wojnie światowej.

65

POLSKIE TRADYCJE DEMOKRATYCZNE

66

demokracja wiecowa

- wiec był władzą najwyższą w każdym konkretnym plemieniu
- wiec wybierał na czas wojny wojewodów

67

przywilej koszycki

- 1374 Ludwik Węgierski
- wzrost pozycji szlachty; decydujący głos szlachty; maksymalny podatek 2 grosze za łan; król zobowiązał się wykupić szlachtę z niewoli; urzędy nie będą obsadzone obcokrajowcami

68

przywilej czerwiński

- 1422 Władysław Jagiełło
- za wojnę z Krzyżakami
- król nie może bić monety bez zgody rady królewskiej; sądy sądzą według prawa pisanego; król nie może konfiskować majątków szlacheckie bez wyroku sądowego (nietykalność majątkowa bez wyroku sądowego), zakaz łączenia w jednym ręku urzędów starosty i sędziego (rozdziół władz)

69

przywilej jedlneński 1430 (krakowski 1433)

- Władysław Jagiełło za kontynuację dynastii
- potwierdził dawne przywileje, zwłaszcza zasadę nietykalności osobistej (neminem captivabimus nisi iure victum) i majątkowej, rozciągając je na Ruś Czerwoną i Podole; tylko szlachcic mógł zostać dostojnikiem kościelnym

70

przywilej cerekwicko-nieszawski

- 1454 Kazimierz Jagiellończyk
- za udział szlachty w wojnie trzynastoletniej, dla Wielkopolski (12 listopada) i Małopolski (11–12 listopada)
- niezwoływanie pospolitego ruszenia, nienakładanie nowych podatków i nowych praw bez zgody sejmików; zaostrożenie kar za ucieczkę ze wsi

71

konstytucja Nihil novi 1505

- Jan Olbracht
- nowe prawa tylko za zgodą senatu i izby poselskiej
- gwarancja wolnego wyboru urzędników sądowych
- niepociąganie spraw świeckich pod trybunały duchowne
- zakaz stanowienia ceł prywatnych

72

demokracja stanowa/szlachecka

- określenie wykształconego w XV i XVI w. systemu politycznego Królestwa Polskiego a następnie Rzeczypospolitej Obojga Narodów
- w założeniu gwarantował masom szlacheckim prawo głosowania i decydowania o sprawach państwa, a także miał być przykładem tolerancji i formalnej równości praw w łonie samego stanu szlacheckiego

73

demokracja stanowa/szlachecka

- Badania historyka Daniela Beauvois dowiodły, iż demokracja szlachecka nie funkcjonowała.
- Szlachta w ogromnej większości nie zgłaszała się i nie głosowała na sejmikach ziemskich.
- Udział w głosowaniach nie przekraczał 5% narodu szlacheckiego.
- Obywatelami Rzeczypospolitej byli posiadacze ziemscy, którzy w minimalnym stopniu dopuszczali do głosu szlachtę.

74

artykuły henrykowskie

- polsko-litewskie akty prawne sformułowane w czasie bezkrólewia po śmierci Zygmunta II Augusta, spisane na sejmie elekcyjnym 1573 roku, którego głównym zadaniem było wybranie monarchy, a których przestrzegać musiał każdy król Rzeczypospolitej (będący równocześnie Wielkim Księciem Litwy) wybrany w drodze wolnej elekcji

75

artykuły henrykowskie

- gwarantowały szlachcie zachowanie przywilejów;
- określały zasady ustroju i prawa Rzeczypospolitej;
- nakazywały królowi zwoływanie sejmu walnego co dwa lata na okres 6 tygodni, a w razie nagłej potrzeby sejm nadzwyczajny;
- zobowiązywały króla, aby na stałe miał przy swoim boku radę doradczą złożoną z szesnastu senatorów (tzw. senatorów rezydentów) składających sprawozdanie na sejmie;
- nie pozwalały na używanie tytułu dziedzicznego; król miał być wybierany tylko poprzez wolną elekcję;
- politykę wewnętrzną i zagraniczną oraz wypowiedzenie wojny poddawały kontroli sejmu;
- zabraniały królowi podejmowania istotnych decyzji politycznych bez zgody senatorów przebywających na dworze królewskim;
- narzucały zależność monarchy od praw Rzeczypospolitej, czyli od woli szlachty;
- obywatele mieli prawo do wolności wyznania (przysięga na przestrzeganie postanowień konfederacji warszawskiej), zobowiązano króla do zachowania pokoju między różnowiercami;
- w ostatnim artykule zezwalały na wypowiedzenie królowi posłuszeństwa (rokosz), w wypadku złamania przez niego przyjętych zobowiązań.

76

pacta conventa

- umowa o charakterze publiczno-prawnym podpisywana w czasie sejmu koronacyjnego przez każdego nowo wybranego w drodze wolnej elekcji króla

Henryk Walezy zobowiązał się do:

- kształcenia 100 polskich szlachciców we Francji na swój koszt
- spłaty długów Zygmunta Augusta,
- utrzymywania przymierza polsko-francuskiego,
- sprowadzenia 4 tysięcy piechoty gaskońskiej przeciw Iwanowi Groźnemu,
- sprowadzenia uczonych z zagranicy do Akademii Krakowskiej,
- łożenia co roku na potrzeby Rzeczypospolitej 450 tysięcy złotych ze swoich własnych zasobów,
- wysłania na Bałtyk floty francuskiej,
- odbudowy floty polskiej,
- odrestaurowania Akademii Krakowskiej.

77

prawa kardynalne

- ustawy z drugiej połowy XVIII wieku; na sejmie 1767–68 zagwarantowane przez Rosję; miały się nie zmieniać
- określenie nadrzędnych i niezmiennych zasad ustroju Rzeczypospolitej XVII–XVIII w.; obejmowały m.in.: artykuły henrykowskie, pacta conventa, zasadę wolnej elekcji, *neminem captivabimus nisi iure victum*, liberum veto; prawo wypowiedzenia posłuszeństwa królowi; nietykalność osobistą, przywileje w sprawowaniu rządów oraz posiadania ziemi i władzy nad chłopstwem
- uchylone przez Sejm Czteroletni, przywrócone przez sejm grodzieński 1793

78

Konstytucja 3 Maja

- uchwalona 3 Maja 1791 r.
- Konstytucja 3 maja była pierwszą w Europie i drugą na świecie (po konstytucji amerykańskiej z 1787 r.) spisaną konstytucją
- zaprojektowana w celu zlikwidowania obecnych od dawna wad opartego na wolnej elekcji i demokracji szlacheckiej systemu politycznego Rzeczypospolitej Obojga Narodów

79

ZOBACZ: <https://konstytucja3maja.gov.pl/pl/ocena/>

Konstytucja 3 Maja 1791

- zmieniła zasady ustrojowe panujące dotychczas w Polsce
- zlikwidowała zasady liberum veto oraz wolnej elekcji
- wprowadziła reformę skarbową, by móc zwiększyć liczebność armii do 100 tysięcy żołnierzy
- wzmocniła władzy państwowej
- objęła pojęciem „naród” nie tylko szlachty ale i mieszczan oraz chłopów

80

uniwersały kościuszkowskie

- m.in. uniwersał połaniecki
- obniżały pańszczyznę (uczestnikom powstania zawieszały całkowicie), nadawały chłopom wolność osobistą, brały ich w opiekę rządu

81

Konstytucja 1807 r.

- najwyższy akt prawny regulujący podstawy funkcjonowania Księstwa Warszawskiego nadany przez Napoleona Bonaparte (tzw. konstytucja oktrojowana)
- obaliła dawną nierówność stanową
- nie podjęto jednak decyzji o ich uwłaszczeniu chłopów ani nie zniesiono pańszczyzny
- rząd mianowany był i odwoływany przez króla i tylko przed nim odpowiedzialny

82

Konstytucja 1815 r.

- Ustawa konstytucyjna Królestwa Polskiego nadana przez cesarza Rosji i króla Polski Aleksandra I (tzw. konstytucja oktrojowana), będąca wypełnieniem postanowień kongresu wiedeńskiego
- Królestwo Polskie było monarchią konstytucyjną, połączoną unią personalną z Cesarstwem Rosyjskim, ze wspólną polityką zagraniczną

83

Mała Konstytucja 1919 r.

- Uchwała Sejmu Ustawodawczego z dnia 20 lutego 1919 r. w sprawie powierzenia Józefowi Piłsudskiemu dalszego sprawowania urzędu Naczelnika Państwa
 - Naczelnik Państwa na podstawie „porozumienia z Sejmem” powoływał rząd.
 - Naczelnik Państwa i rząd byli odpowiedzialni przed Sejmem.
 - Naczelnik Państwa został pozbawiony inicjatywy ustawodawczej.
 - Naczelnik Państwa nie posiadał prawa do rozwiązywania parlamentu.
 - Akty prawne wydawane przez Naczelnika Państwa wymagały kontrasygnaty właściwego ministra.

84

Konstytucja marcowa 1921 r.

- egalitarny ustrój republiki demokratycznej o parlamentarno-gabinetowym systemie rządów
- władza zwierzchnia w Rzeczypospolitej Polskiej należy do Narodu, który nie sprawował jej bezpośrednio, ale poprzez wybierane organy
- trójpodział władzy
- zniesienie wszelkich przywilejów stanowych obywateli republiki
- interesy jednostki (pojedynczego obywatela) uznano za nadrzędne w stosunku do interesów państwa

85

nowela sierpniowa 1926 r.

- wzmacniała przede wszystkim pozycję prezydenta
- przewaga władzy wykonawczej kosztem ustawodawczej
- krok do ustanowienia władzy autorytarnej w Polsce

86

Konstytucja kwietniowa 1935 r.

- uchwalona z naruszeniem przepisów konstytucji marcowej dotyczących zmiany konstytucji i zwierzchnictwa narodu
- wprowadzała system prezydencki o charakterze autorytarnym (tzw. superprezydencki)
 - Prezydent był według konstytucji kwietniowej odpowiedzialny tylko przed „Bogiem i historią”
- Polska była wspólnym dobrem wszystkich obywateli, ale nie wspomniano o suwerenności Narodu
- właściwie nie zawierała własnej regulacji dotyczącej praw i wolności obywatelskich
- zakładając zgodną współpracę pomiędzy Rzeczpospolitą a jej obywatelami w myśl zasady solidaryzmu, stawiała jednak państwo w pozycji dobra nadrzędnego, przed którym ustąpić muszą partykularne interesy jednostki

87

referenda w Polsce

- 30 VI 1946 – dot. kształtu Polski Ludowej (prawdopodobnie wyniki sfałszowano)
- 29 XI 1987 – dot. reform gospodarczych i politycznych w PRL (nieważne)
- 18 II 1996 – referendum uwłaszczeniowe i prywatyzacyjne (nieważne)
- 25 V 1997 – referendum konstytucyjne
- 7/8 VI 2003 – referendum akcesyjne
- 6 września 2015 – referendum w sprawie wprowadzenia jednomandatowych okręgów wyborczych w wyborach do Sejmu, stosunku do dotychczasowego sposobu finansowania partii politycznych z budżetu państwa oraz interpretacji zasad prawa podatkowego (bardzo niska frekwencja 7,8% = nieważne)

88

bibliografia

- Wikipedia
- Encyklopedia popularna PWN
- Encyklopedia WIEM, edycja 2006
- Giovanni Sartori, Istota demokracji, Wydawnictwo PWN
- Wojciech Sokół, Legitymizacja systemów politycznych, Wydawnictwo UMCS
- Konstanty Wojtaszczyk, Wojciech Jakubowski (red.), Społeczeństwo i polityka. Podstawy nauk politycznych, Wyd. Aspra-RJ